

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ 2022 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 6-Ի՝ «ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԹՎԻ ԱՌՆՎԱԶՆ ՄԵԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐՔ» ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 80-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ 9-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՎ 86-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ» ԳՈՐԾՈՎ ՍԴՈՒ-1650 ՈՐՈՇՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՄԱՍԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Սահմանադրական դատարանը, 2022 թվականի մայիսի 6-ին դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննելով «ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդի դիմումի հիման վրա՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 80-րդ հոդվածի 9-րդ մասի և 86-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, ՍԴՈՒ-1650 որոշմամբ որոշել է.

«1. «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 80-րդ հոդվածի 9-րդ մասը համապատասխանում է Սահմանադրությանը:

2. «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 86-րդ հոդվածի 2-րդ մասը համապատասխանում է Սահմանադրությանը: (...):»:

Հիմք ընդունելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 62-րդ հոդվածի 10-րդ մասը՝ ներկայացնում եմ հատուկ կարծիք Սահմանադրական դատարանի 2022 թվականի մայիսի 6-ի ՍԴՈՒ-1650 որոշման (այսուհետ՝ ՍԴՈՒ-1650 որոշում) պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի դատավորների մեծամասնության մոտեցումներից տարբերվող հետևյալ դիրքորոշումները.

1. «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործի փաստական հանգամանքները Սահմանադրական դատարանը պարզում է ի պաշտոնե: Իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ Սահմանադրական դատարանը կաշկանդված չէ սահմանադրական դատավարության մասնակիցների ներկայացրած ապացույցներով, բացատրություններով, միջնորդություններով, առաջարկություններով և առարկություններով և իր նախաձեռնությամբ ձեռնարկում է համարժեք միջոցներ՝ կոնկրետ գործի լուծման համար անհրաժեշտ իրական փաստերի վերաբերյալ հնարավոր և հասանելի տեղեկություններ ձեռք բերելու համար:

Սահմանադրական դատարանն իր՝ ՍԴՈՒ-1650 որոշման 3-րդ կետում սահմանադրաիրավական վեճի լուծման համար պարզման ենթակա հանգամանքների շրջանա-

կում անդրադարձել է, մասնավորապես, այն հարցադրումներին, թե Ազգային ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի նշանակման և լիազորությունների դադարման հետ կապված իրավակարգավորումները համահունչ են արդյոք նույն խորհրդի կազմավորմանն ու գործունեությանը վերաբերող սահմանադրաիրավական դրույթներին, և դատավորների համար Սահմանադրությամբ նախատեսված պաշտոնավարման առավելագույն տարիքը Սահմանադրության 175-րդ հոդվածի 2-րդ մասի կարգավորումների համատեքստում արդյո՞ք կիրառելի է Ազգային ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամների նկատմամբ:

Սակայն կարծում եմ, որ սույն գործով բարձրացված սահմանադրական վեճի լուծման նպատակով առանցքային կարևորություն պետք է ունենար Բարձրագույն դատական խորհրդի՝ որպես անկախ պետական մարմնի (Սահմանադրություն, հոդվ. 173) և որպես դատարանի (Սահմանադրություն, հոդվ. 175, մաս 2) սահմանադրական կարգավիճակի քննության առարկա տարրերի՝ լիազորությունների, կազմակերպմանն ու գործունեության առանձնահատկությունների վերլուծությանը և այդ մարմնի կազմավորմանն ու գործունեության ինստիտուցիոնալ նշանակության հարցերի պարզումը:

Միաժամանակ, հիշյալ հարցի կապակցությամբ Բարձրագույն դատական խորհրդի սահմանադրական կարգավիճակի երկակի նշանակությամբ պայմանավորված անհրաժեշտ էր պարզել՝

մի կողմից՝ Սահմանադրության «Դատարանները և Բարձրագույն դատական խորհուրդը» վերտառությամբ 7-րդ գլխի 162-րդ (Արդարադատության իրականացումը), 163-րդ (Դատարանները) և 164-րդ (Դատավորի կարգավիճակը) հոդվածները և սահմանադրական այդ նորմերի պահանջները «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում (այսուհետ՝ Սահմանադրական օրենք) որոշակիացված կարգավորումները վերաբերելի՞ են արդյոք Բարձրագույն դատական խորհրդին որպես դատարան հանդես գալու դեպքում, հետևաբար՝ համադրելի՞ են դառնում դատավորների ընդհանուր ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամ դատավորների և Ազգային ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամների պաշտոնավարման տարիքին վերաբերող պահանջները,

մյուս կողմից՝ Բարձրագույն դատական խորհրդի՝ որպես անկախ պետական մարմնի և Սահմանադրությամբ նախատեսված՝ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի (հոդվ. 194, մաս 1), Հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողովի (հոդվ. 195, մաս 1), Հաշվեքննիչ պալատի (հոդվ. 198, մաս 1) և պետական անկախ այլ մարմինների անդամների պաշտոնավարման տարիքը կարգավորող նորմերի բացակայության պայմաններում համադրելի՞ են արդյոք Ազգային ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամների պաշտոնավարման տարիքին վերաբերող պահանջները:

Հիշյալ հարցադրումների շրջանակներում Ազգային ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի կարգավիճակը կարգավորող դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման տեսանկյունից Սահմանադրա-

կան դատարանը պետք է անդրադառնար նաև նշված անձանց պաշտոնավարման տարիքին առնչվող օրենսդրական կարգավորումների բացի խնդրին և, մասնավորապես, այդ բացի ազդեցության գնահատմանը սահմանադրականության տեսանկյունից: Սակայն ՍԴՈ-1650 որոշմամբ վերոհիշյալ հարցերին մասնակիորեն է անդրադարձ կատարվել:

2. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ էր նաև քննարկել վիճելի իրավակարգավորումների սահմանադրականության հարցը Սահմանադրության 1-ին հոդվածով ամրագրված՝ իրավական պետության հիմնարար սկզբունքի բաղադրիչ՝ իրավական որոշակիության սկզբունքի ապահովման տեսանկյունից, որը որպես իրավունքի գերակայության ապահովման առանցքային երաշխիք կանխորոշում է օրենքների որակական այնպիսի հատկանիշներով օժտվածություն, ինչպիսիք են հստակությունը, կանխատեսելիությունն ու մատչելիությունը:

Այսպես՝ Սահմանադրական օրենքի վիճելի 80-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է, որ Սահմանադրության 174-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ Ազգային ժողովի կողմից Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամ կարող է ընտրվել այն իրավաբան գիտնականը կամ այն հեղինակավոր իրավաբանը, որն ունի միայն Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն, ընտրական իրավունք, օժտված է բարձր մասնագիտական որակներով և ունի մասնագիտական աշխատանքի առնվազն տասնհինգ տարվա փորձառություն:

Միաժամանակ, նույն հոդվածի վիճարկվող 9-րդ մասը սահմանում է, որ Ազգային ժողովի կողմից որպես Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամ չի կարող ընտրվել այն անձը, որն ունի նույն օրենսգրքով դատավոր նշանակվելու համար սահմանված որևէ սահմանափակում:

Այսինքն՝ ի լրումն Ազգային ժողովի կողմից Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի ընտրության համար նախատեսված սահմանադրական պահանջների՝ Սահմանադրական օրենքը զուգահեռ սահմանում է լրացուցիչ չափանիշներ՝ այդ թվում դատավոր նշանակվելու համար սահմանված սահմանափակումների ձևով:

Այսպես՝ Սահմանադրական օրենքի՝ **«Դատավոր նշանակվելու սահմանափակումները»** վերտառությամբ 112-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝

«1. Դատավոր չի կարող նշանակվել այն անձը՝

1) որը դատապարտվել է հանցագործության համար, և դատվածությունը մարված կամ հանված չէ.

2) որը դատապարտվել է դիտավորյալ հանցագործության համար կամ ազատությունից զրկելու հետ կապված պարիժ է կրել՝ անկախ դատվածությունը մարված կամ հանված լինելու հանգամանքից.

3) որն ունի դատավորի պաշտոնում նշանակվելուն խոչընդոտող ֆիզիկական արատ կամ հիվանդություն.

4) որը չի անցել պարտադիր զինվորական ծառայություն կամ այլընտրանքային ծառայություն կամ օրենքով նախատեսված կարգով չի ազատվել պարտադիր զինվորական ծառայությունից (եթե անձն արական սեռի է)։

5) որը դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով ճանաչված է անգործունակ, սահմանափակ գործունակ, անհայտ բացակայող կամ սնանկ, և սնանկության վարույթը չի ավարտվել։

6) որի նկատմամբ հարուցված է քրեական հետապնդում։

(...)»:

Իսկ «**Դատավորի թեկնածուի հավակնորդին ներկայացվող պահանջները**» վերտառությամբ 97-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է.

«1. Դատավորի թեկնածուների հավակնորդների ցուցակում ընդգրկվելու համար որակավորման ստուգմանը կարող են մասնակցել 25-ից 60 տարեկան, ընտրական իրավունք ունեցող անձինք, եթե՝

1) ունեն միայն Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն։

2) Հայաստանի Հանրապետությունում ստացել են իրավագիտության բակալավրի որակավորման աստիճան կամ դիպլոմավորված մասնագետի բարձրագույն իրավաբանական կրթության որակավորման աստիճան կամ համապատասխան աստիճան են ձեռք բերել օտարերկրյա պետությունում, որոնց ճանաչումն ու համարժեքության հաստատումը Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացվել են օրենքով սահմանված կարգով։

3) տիրապետում են հայերենին։

4) ունեն անզլերեն, ռուսերեն և ֆրանսերեն լեզուներից առնվազն մեկ՝ ստանդարտացված թեստային համակարգերով ստուգվող լեզվական գիտելիքների՝ Բարձրագույն դատական խորհրդի սահմանած համապատասխան մակարդակի իմացություն։

5) միայն իրավագիտության բակալավրի աստիճան ունենալու կամ օտարերկրյա պետությունում համապատասխան աստիճան ձեռք բերած լինելու դեպքում ունեն առնվազն հինգ տարվա մասնագիտական աշխատանքի փորձառություն, իսկ իրավագիտության բակալավրի և իրավագիտության մագիստրոսի որակավորման աստիճան ունենալու կամ դիպլոմավորված մասնագետի բարձրագույն իրավաբանական կրթության որակավորման աստիճան ունենալու կամ օտարերկրյա պետությունում համապատասխան աստիճան ձեռք բերած լինելու դեպքում ունեն առնվազն երեք տարվա մասնագիտական աշխատանքի փորձառություն։

6) առկա չեն դատավոր նշանակվելու՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված սահմանափակումները»:

Չնայած այն հանգամանքին, որ ՍԴՈ-1650 որոշման 4.1-րդ կետում Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ՝ «(...) դատավորի թեկնածուի հավակնորդի համար նախատեսված պահանջներն Ազգային ժողովի կողմից ընտրվող ԲԴԽ անդամի

նկատմամբ կիրառելի են միայն դատավոր նշանակվելու համար Օրենսգրքի 112-րդ հոդվածով նախատեսված սահմանափակումների մասով», այդուհանդերձ, հիշատակված կարգավորումների համակարգային վերլուծությունից հետևում է, որ դատավորի թեկնածուին առաջադրվող պահանջը՝ իր բովանդակային ու գործառնական նշանակությամբ, ինքնին ընկալվում է միաժամանակ որպես դատավոր նշանակվելու համար սահմանափակում, ուստի կարծում եմ, որ Սահմանադրական օրենքի 80-րդ հոդվածի վիճարկվող 9-րդ մասի կարգավորման համատեքստում դատավորի համար սահմանված սահմանափակումները և դատավորի թեկնածուին առաջադրվող պահանջները հավասարապես վերաբերելի են դառնում Ազգային ժողովի կողմից Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամ ընտրելու համար:

Այսպիսով, Սահմանադրական օրենքի հիշատակված կարգավորումներից հետևում է, որ վիճարկվող 80-րդ հոդվածի 9-րդ մասը չի բխում Սահմանադրության 174-րդ հոդվածի 3-րդ մասի տրամաբանությունից և իրավական որոշակիության տեսանկյունից ձևակերպված է ոչ բավարար ճշգրտությամբ ու հստակությամբ, ինչով պայմանավորված՝ Ազգային ժողովի կողմից Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամ ընտրվելու և այդ անդամի պաշտոնավարելու վերաբերյալ դրույթներն իրավակիրառ պրակտիկայում կարող են հանգեցնել տարաբնույթ մեկնաբանությունների կամ շփոթության:

Հենց այս հանգամանքների բացահայտման անհրաժեշտությամբ պայմանավորված՝ Սահմանադրական դատարանը պետք է բացահայտեր Բարձրագույն դատական խորհրդի ու նրա անդամի իրավական կարգավիճակի քննության առարկա տարրերի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը և միայն դրա համատեքստում գնահատեր վիճարկվող նորմերի սահմանադրականությունը:

3. Սահմանադրության հիշատակված 174 և 175-րդ հոդվածների համակարգային վերլուծությունից նաև հետևում է, որ Ազգային ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամների պաշտոնավարման տարիքին վերաբերող սահմանադրական լուծումներն իրենց արտահայտումը պետք է ունենային Սահմանադրական օրենքում:

Ակնհայտ է, որ կարող է խոսք լինել քննության առարկային անմիջականորեն առնչվող օրենսդրական բացի մասին, քանի որ Ազգային ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամին վերաբերող իրավակարգավորման լիարժեքություն ապահովող տարրերից մեկի՝ պաշտոնավարման տարիքի սահմանումը բացակայում է, ինչի հետևանքով ուղղակիորեն կարող է վտանգվել ոչ միայն Բարձրագույն դատական խորհրդի իրավաչափ գործունեությունը, այլև վերջինիս սահմանադրական գործառույթի՝ դատարանների և դատավորների անկախության երաշխավորումը:

Միաժամանակ, կարծում եմ, որ Ազգային ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի պաշտոնավարման տարիքին վերաբերող օրենքի բացը, այնուհետև վիճարկվող նորմերի բովանդակությամբ այդ բացի հետևանքով պայմանա-

վորված իրավական անորոշության առկայությունն իրավակիրառական պրակտիկայում իրենց հերթին կարող են հանգեցնել այդ նորմերի երկիմաստ մեկնաբանությունների:

Ելնելով առանց տարիքի պահանջի սահմանման, Ազգային ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի պաշտոնավարման իրավակիրառ պրակտիկայից և այդ խնդրի կապակցությամբ առկա օրենսդրական բացի հաղթահարման անհրաժեշտությունից՝ գտնում եմ, որ այդ հարաբերությունների ամբողջական կարգավորված լինելը և դրանց բնականոն իրագործումը կարող էին իրականացվել միայն Սահմանադրական օրենքի համապատասխան դրույթները համակարգելու ու հստակեցնելու արդյունքում:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ կարծում եմ, որ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 80-րդ հոդվածի 9-րդ մասը և դրա հետ համակարգային առումով փոխկապակցված՝ Ազգային ժողովի կողմից ընտրված Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի տարրեր սահմանող կարգավորումները խնդրահարույց են, ինչը նաև նշանակում է, որ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի համապատասխան դրույթները համակարգման ու հստակեցման կարիք ունեն:

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ԴԱՏԱՎՈՐ**

Ա. ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ

13 մայիսի 2022թ.